

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ และมีความสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างใกล้ชิด เป็นทรัพยากรที่เอื้อประโยชน์ให้แก่มนุษย์เป็นอย่างสูงไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางตรง ซึ่งได้แก่ ประโยชน์ในด้านเป็นปัจจัย 4 สำหรับการดำรงชีวิต กล่าวคือ เป็นแหล่งที่มาของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย ในส่วนของประโยชน์ทางอ้อม ป่าไม้เป็นแหล่งที่มี คุณค่าอันดีต่อสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ป้องกันการพังทลาย ของดิน ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และประการที่สำคัญคือ ช่วยให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุลและยั่งยืน

จากข้อมูลของกรมป่าไม้ แสดงให้เห็นว่า เมื่อปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีเนื้อที่ป่าไม้ ถึงร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ แต่หลังจากนั้น เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทยได้ลดลง เรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2536 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียงร้อยละ 26.02 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น

ปรากฏการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกภาค ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคที่มีลักษณะภูมิประเทศ แห่งแล้งกว่าภาคอื่น ๆ มีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2504 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ป่าไม้ถึงร้อยละ 41.99 ของพื้นที่ภาค แต่ในปี พ.ศ. 2536 พบว่ามีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียงร้อยละ 12.72 ของพื้นที่ภาคเท่านั้น และนับเป็นภาคที่มีพื้นที่ ป่าเหลือน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ (กรมป่าไม้,2536:ไม่มีเลขหน้า)

ปัญหาการลดลงอย่างรวดเร็วของเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทยรวมทั้งปัญหาป่าไม้ ถูกทำลายจนเสื่อมสภาพ เป็นปัญหาที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัญหาวิกฤตมากปัญหาหนึ่ง ของประเทศ เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงในตัวของมันเองและเป็นปัญหาที่สามารถส่งผล กระทบก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาด้วย

การลดลงของป่าไม้จากการบุกรุกทำลายยังคงอยู่ มีสาเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศมีอัตราสูง ทำให้เกิดความต้องการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และทำกินเพิ่มขึ้นโดยการบุกรุกพื้นที่ป่า การที่รัฐบาลบริหารประเทศโดยใช้หลักรัฐศาสตร์ มีการผ่อนผันให้แก่ราษฎรที่กระทำผิดกฎหมาย หรือมีการปฏิบัติแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน (หนังสือสั่งการของนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 4 เมษายน 2518) ทำให้กฎหมายหรือระเบียบที่มีอยู่ไม่สามารถป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ และที่ดินเอาไว้ได้ การที่หน่วยงานของราชการประสานงาน และสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้ปัญหาป่าไม้ไม่คลี่คลายลงไป ก็คือราษฎรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาไม่สูงนัก จึงทำให้ไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญในการที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (ปลอดประสพ สุรัสวดี. 2542 : 12-13)

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลาย และลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ก็คือ สาเหตุที่สืบเนื่องมาจากกลยุทธ์การพัฒนาประเทศในรอบสี่ทศวรรษที่ผ่านมา เพราะกลยุทธ์ในการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นกลยุทธ์ที่ตอบสนองนโยบายการขยายตัวทางเศรษฐกิจ คือ เน้นการส่งออก เน้นประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งต้องลงทุนด้านเทคโนโลยี ซึ่งแม้ จะส่งผลกระทบต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่ก็ได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก

ในส่วนของความพยายามในการแก้ไขปัญหานี้ รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหานี้โดยการตราพระราชบัญญัติและได้มีความพยายามในการแก้ไขพระราชบัญญัติหลายครั้งเพื่อให้เหมาะสมและสะดวกต่อการปฏิบัติ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช 2503 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการตรากฎหมายต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้ในการอนุรักษ์และควบคุมพื้นที่ป่าไม้ รัฐบาลไม่ว่ายุคสมัยใดก็ไม่สามารถนำกฎหมายต่าง ๆ มาแก้ปัญหาดังกล่าวให้คลี่คลายลงได้

ขณะนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนาว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาคือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ผลดีที่สุดแนวทางหนึ่ง ก็คือการให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake Holders) ได้มีส่วนร่วม (Participation) ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วย

อนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าดงมูล จำนวน 15 ไร่ จัดตั้งเป็นวัดขึ้น ซึ่งปัจจุบันวัดถ้ำน้ำทิพย์ อยู่ในพื้นที่การปกครองของบ้านกุงเก่า หมู่ที่ 8 ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

นับแต่ ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา พระนิรันดร คุณธโร ได้มีความพยายามที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าสงวนแห่งชาติดงมูลนอกเหนือจากพื้นที่ของวัด ทั้งในพื้นที่บริเวณที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งวัดถ้ำน้ำทิพย์ (จำนวน 15 ไร่) และพื้นที่โดยรอบป่าดงมูล ซึ่งในปัจจุบันได้ปลูกต้นไม้ครอบคลุมพื้นที่ป่าดงมูลแล้วถึงประมาณ 450 ไร่ พระอาจารย์นิรันดร คุณธโร ยังมีเป้าหมายในการขยายพื้นที่การปลูกป่าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่องทั้งนี้ที่ผ่านมาท่านได้ต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆ นานัปการ เช่น ปัญหาการต่อต้านจากชาวบ้านบางกลุ่ม ปัญหาความไม่เข้าใจกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคน ปัญหาการขาดงบประมาณในการบำรุงรักษาต้นไม้ ปัญหาในการปลูกไหม้ของไฟป่า เป็นต้น แต่ด้วยความที่มีจิตใจรักป่าได้ใช้ความมานะพยายาม ความสามารถในการใช้กลยุทธ์ต่างๆ ที่จะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคเหล่านั้นมาได้ จนกระทั่งท่านได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ทรงคุณประโยชน์เกี่ยวกับงานด้านป่าไม้ในปี พ.ศ.2543 จากสำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดขอนแก่น และได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนเข้าประกวดในระดับประเทศด้วย ในขณะที่ป่าไม้บริเวณใกล้เคียงยังมีการบุกรุกป่าทำไร่และทำไม้แปรรูปซึ่งเป็นเหตุให้ป่าบริเวณใกล้เคียงมีความเสื่อมโทรมและกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ในขณะที่ป่าไม้ในบริเวณวัดถ้ำน้ำทิพย์ และโดยรอบยังคงมีสภาพพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ (สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์. 2543 : ไม่มีเลขหน้า)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดถ้ำน้ำทิพย์ เริ่มตั้งแต่การขอใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงมูล เพื่อจัดตั้งวัดถ้ำน้ำทิพย์ วิธีการจัดการป่าไม้ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขในการจัดการป่าไม้ของวัดถ้ำน้ำทิพย์ ที่เริ่มต้นจากพระสงฆ์เพียงรูปเดียว แต่สามารถเปลี่ยนสภาพป่าที่มีความเสื่อมโทรมให้กลับมามีความสมบูรณ์ขึ้นได้อย่างไร โดยผลจากการวิจัยครั้งนี้ จะนำมาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในการให้การส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มพื้นที่ป่า รวมไปถึงการป้องกันและการอนุรักษ์ป่าไม้ อันจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะส่งผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติในเรื่องของการแก้ปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาการจัดการป่าไม้โดยพระสงฆ์ของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการจัดการป่าไม้โดยพระสงฆ์ของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการศึกษา “การจัดการป่าไม้” นี้เป็นการจัดการโดยพระสงฆ์ของวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยพื้นที่ป่าที่ได้รับการจัดการ มีจำนวน 15 ไร่
2. การศึกษา “ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการจัดการป่าไม้” เป็นการศึกษาจากวิถีการปฏิบัติของพระสงฆ์วัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานด้านต่างๆ ที่เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้สภาพป่าไม้ ในวัดถ้ำน้ำทิพย์มีความอุดมสมบูรณ์
2. ป่าไม้ หมายถึง ป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
3. พระสงฆ์ หมายถึง พระอาจารย์วันนรินทร์ คุณธโร เจ้าอาวาสวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
4. พระลูกวัดและแม่ชี หมายถึง พระสงฆ์ลูกวัดและแม่ชี วัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
5. ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแล จัดการและทำการปลูกต้นไม้ ในบริเวณพื้นที่ตั้งวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

6. **แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง** หมายถึง แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีคำถามกำหนดไว้แน่นอนให้ผู้สัมภาษณ์สามารถตอบได้โดยอิสระและผู้สัมภาษณ์เองมีอิสระในการดัดแปลงสถานการณ์ให้เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ในขณะสัมภาษณ์ได้ อาจมีแนวการสัมภาษณ์ซึ่งจะมีหัวข้อของข้อมูลที่ต้องการระบุไว้ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์จะได้ตั้งคำถามในแต่ละหัวข้อได้เองตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบข้อมูลความเป็นมาของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านงูเก่า ตำบลงูเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประโยชน์สำหรับการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ผู้สนใจและผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. การได้ทราบวิธีการ ขั้นตอน รูปแบบ การจัดการป่าไม้โดยพระสงฆ์ ของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านงูเก่า ตำบลงูเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ จะเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านการจัดการป่าไม้ในพื้นที่ต่างๆ ต่อไป
3. ได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการจัดการป่าไม้โดยพระสงฆ์ ของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านงูเก่า ตำบลงูเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ อันจะนำมาซึ่งข้อมูลและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการป่าในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศได้